

Original Research

Antecedents, Processes, and Outcomes of Sustainable Professional Empowerment of Women Based on ICT in Digital Era

Mehdi Mohammadi¹
Farzane Deimehkar Haghighi²

Abstract

Women's empowerment in all dimensions is essential for achieving comprehensive sustainable development. This research aimed to provide a model in the field of professional empowerment of women using (ICT). In this context, by using a qualitative research approach and the meta-synthesis method, studies related to the topic were identified and evaluated. A total of 74 studies were selected and analyzed for use in the research. The research findings were presented in three axes of Antecedents in political, social, economic, and cultural-educational roles of international organizations, governments, and families in empowering women, Processes by Emphasis on developing women's individual capabilities, increasing their political, social, and economic participation, and focusing on women's leadership and management in the digital age and Outcomes in Sustainable development, individual and social development, economic and political development using ICT. Results showed that women's empowerment through ICT is essential for achieving sustainable development. This research provides a roadmap for policymakers, practitioners, and researchers to develop and implement effective interventions in this area.

¹. Professor in curriculum studies, Department of Educational Administration and Planning, Faculty of Education and psychology, Shiraz University, Shiraz, Iran. mmohammadi48@shirazu.ac.ir. (Corresponding Author)

². Ph.D in curriculum Studies, Faculty of Education and psychology, Shiraz University, Shiraz, Iran. Farzanedeimehkarhaghighi@gmail.com

Submit Date: 2024/03/05

Accept Date: 2025/10/03

DOI: 10.22051/JWSPS.2025.47073.2875

Keywords

Empowerment, Education, Sustainable development, Women, ICT

Introduction

Gender equality and women's empowerment are core objectives of the United Nations, with information and communication technologies (ICT) identified as a powerful tool for expanding opportunities for women. While research has indicated that ICT can contribute to women's empowerment, there is a dearth of robust evidence regarding its direct impact on women's professional empowerment. Conversely, education has been recognized as a fundamental prerequisite for women's empowerment and can help to narrow gender gaps. Studies on women's empowerment have revealed a multi-faceted exploration of the topic. In Iran, researchers have emphasized the reciprocal relationship between women's empowerment and gender equality, as well as the role of social entrepreneurship in empowering rural women (Priya et al., 2021; Shahvand et al., 1401). Internationally, researchers have conducted comparative studies on intergenerational women's empowerment, the role of digital technologies in improving women's labor market participation, and the link between gender equality and women's empowerment (Jamil & Bukhari, 2020; Avan & Avan, 2023; Pathek & Sheth, 2023). Moreover, studies have shown that poverty, violence, and lack of educational opportunities are primary causes of early marriage in war-torn regions, and women's empowerment is key to achieving sustainable development (Telonen, 2023; Saha, 2020). Therefore, this research aims to develop a model for the professional empowerment of women through ICT-based education.

Methodology

This study employs a meta-synthesis approach to develop a comprehensive model for the professional empowerment of women through Information and Communication Technology (ICT) education. By conducting a systematic review of relevant research, the researchers collected and analyzed data. After extracting key themes and concepts from these studies, a comprehensive model for women's empowerment based on ICT skill development was designed. This model was evaluated using various validation methods, including descriptive, interpretive, theoretical, and pragmatic validation.

Finding

The analysis of theoretical foundations and empirical studies on the factors (antecedents) influencing women's professional empowerment through ICT resulted in the identification of 41 open codes, 7 first-level axial codes, and three overarching categories: the role of international organizations, the role of government, and the role of family. Furthermore, by examining studies on the processes of women's professional empowerment, 15 open codes and 4 axial codes were extracted: development of individual capabilities, increased social and political participation, leadership and management in the digital age, and increased economic participation. Finally, the consequences of women's professional empowerment through ICT development were categorized into environmental, individual, social, cultural and educational, political, and economic dimensions of sustainable development, leading to the identification of 49 open codes

Conclusion

This research demonstrates that the professional empowerment of women through Information and Communication Technology (ICT) is influenced by three primary factors: international organizations, governments, and families. International organizations play a crucial role in this process by promoting gender equality in ICT, fostering women's participation in technology-related professions, ensuring equal access to ICT, empowering women in technology-based leadership and management, and providing legal aid to women. Additionally, the financial and technical support provided by these organizations for women-led ICT-based entrepreneurship and the alignment of global initiatives in technology-based economies with women's capabilities are other significant factors. Governments also contribute to women's professional empowerment by providing ICT-based education, enhancing digital literacy among women, facilitating postgraduate studies in ICT, and creating distance learning opportunities. Furthermore, considering women's perspectives in environmental policies, raising awareness about women's rights, and promoting women's freedom to control their lives are among the government's socio-political actions for women's empowerment. In the economic sphere, governments can empower women by increasing their access to and control over economic resources, addressing gender pay gaps, and creating digital job opportunities for women. As a significant social institution, families play a considerable role in women's professional empowerment. Increasing women's financial security within families, promoting positive attitudes towards women's employment, providing economic resources for women's continued education,

and creating a supportive and encouraging environment for women to start careers are among the family factors that contribute to women's empowerment. Studies have identified four key processes in women's professional empowerment: developing individual capabilities, increasing social and political participation, leadership and management in the digital age, and increasing economic participation. Developing individual capabilities means empowering women to make decisions, become independent, and make choices. This enables women to function more professionally in work environments and achieve their goals. Increased social and political participation refers to women's active involvement in social and political spheres. This includes participating in political discourse, overcoming gender-based limitations, influencing social change, and combating violence against women in the workplace. Leadership and management in the digital age means empowering women to take on leadership and management roles in technology. Finally, increased economic participation refers to increasing women's access to economic opportunities, participating in global markets, creating job opportunities for other women, and sustainable entrepreneurship. Professional empowerment of women through ICT has far-reaching impacts on various aspects of individual, social, economic, political, cultural, and environmental life. This process not only improves women's status and enhances their self-confidence and independence but also contributes to sustainable development. These impacts include improved natural resource management, reducing the gender gap in education, improving women's health and well-being, fostering sustainable economic growth, achieving gender pay equality, increasing women's political participation, and promoting women's rights.

References

- Abbassi, E., & Azizi, N. (2023). Development plans and empowerment of women after the revolution. *Political and International Approaches*, 15(4), 185–210. (In Persian). <https://doi.org/10.29252/piaj.2023.228964.1303>
- Agnihotri, N. (2021). Women empowerment and their decision-making supremacy: A literature review approach. *International Journal of Entrepreneurship, Business and Creative Economy*, 1(1), 57–65. <https://doi.org/10.31098/ijebce.v1i1.446>
- Akmal, Z., & Usmani, S. A. A. (2024). Digital rights and women's empowerment in Pakistan: An analysis of contemporary Islamic legal perspectives in the age of social media. *MILRev: Metro Islamic Law Review*, 3(1), 95–118. <https://doi.org/10.32332/milrev.v3i1.8642>
- Akpuokwe, C. U., Chikwe, C. F., & Eneh, N. E. (2024). Innovating business practices: The impact of social media on fostering gender equality and

- empowering women entrepreneurs. *Magna Scientia Advanced Research and Reviews*, 10(2), 32–43. <https://doi.org/10.30574/msarr.2024.10.2.0042>
- Al Khayyal, A. O., Alshurideh, M., Al Kurdi, B., & Salloum, S. A. (2020). Women empowerment in UAE: A systematic review. In *International Conference on Advanced Intelligent Systems and Informatics* (pp. 742–755). Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-58669-0_66
- Ali, K. (2022). Economic independence in relation to women empowerment and gender equality. *Madhya Bharti*, 82(5), 44–49.
- Alinejad, M., Gasemzadeh, Z., Afrasiabi, H., & Bostani, D. (2022). Analyzing the lived experience of Kerman women from empowerment. *Journal of Social Work Research*, 9(34), 1–52. (In Persian). <https://doi.org/10.22054/rjsw.2023.70585.630>
- Al-Qahtani, M. S. (2022). *Women entrepreneurship for sustainability-social, economic and professional empowerment* (Doctoral dissertation, Hamad Bin Khalifa University, Qatar).
- Apolevič, J. (2023). The economic empowerment of women as a factor contributing to the prevention of domestic violence. In *Gender-Based Violence and the Law* (pp. 150–167). Routledge.
- Awan, M. Z. M., & Awan, S. A. (2023). Digital empowerment: Advancing women's economic status in developing countries. *Journal of Global Peace and Security Studies (JGPSS)*, 4(2), 50–64.
- Aziz, N., He, J., Raza, A., & Sui, H. (2022). A systematic review of review studies on women's empowerment and food security literature. *Global Food Security*, 34, 100647. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2022.100647>
- Azra, F. E. A. (2023). How to drive women entrepreneurship and empowerment through digital technology? Quadruple helix approach. *Management Studies and Entrepreneurship Journal (MSEJ)*, 4(6), 9481–9493. <https://doi.org/10.37385/msej.v4i6.3792>
- Baqutayan, S. M. S. (2021). Women's empowerment is needed to boost gender equality in Malaysia. *Current Research Journal of Social Sciences and Humanities*, 3, 97–109. <https://doi.org/10.12944/CRJSSH.3.1.09>
- Bitew, D. A., Getahun, A. B., Gedef, G. M., Andualem, F., & Getnet, M. (2024). Determinants of household decision making autonomy among rural married women based on Ethiopian demographic health survey: A multilevel analysis. *BMC Women's Health*, 24(1), 216. <https://doi.org/10.1186/s12905-024-03058-3>
- Chambers, R. (1994). Participatory rural appraisal (PRA): Challenges, potentials and paradigm. *World Development*, 22(10), 1437–1454.

- Cheong, J. Q., & Narayanan, S. (2024). Income inequality by gender in Malaysia. *Accounting & Finance Review (AFR)*, 8(4). [https://doi.org/10.35609/afr.2024.8.4\(1\)](https://doi.org/10.35609/afr.2024.8.4(1))
- Chinn, V., Neely, E., Shultz, S., Kruger, R., Hughes, R., & Thunders, M. (2022). Empowering women in the face of body ideals: A scoping review of health promotion programs. *Health Education & Behavior*, 49(3), 534–547. <https://doi.org/10.1177/10901981211050571>
- Dauletova, V., Hassan, H., & Zainab Hussain, Y. (2022). Political empowerment of women and the mediating role of political awareness: The case of Oman. *Journal of International Women's Studies*, 23(1), 115–130. <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol23/iss1/11>
- Debnath, G. C., Chowdhury, S., Khan, S., & Chowdhury, T. S. (2020). Achieving sustainable development through entrepreneurship & economic empowerment of women in the technological era. *International Journal of Management*, 11(9), 1385–1396. <https://ssrn.com/abstract=3712851>
- Fadel, M., Bao, H., Zhang, A., Hao, T., Llamas, J., & Llamas, M. (2024). Building pathways for female leaders' economic empowerment. *The Scholarship Without Borders Journal*, 2(1), 3. <https://doi.org/10.57229/2834-2267.1036>
- Finfgeld-Connett, D. (2018). *A guide to qualitative meta-synthesis*. New York, NY, USA: Routledge.
- Frieze, C., & Quesenberry, J. (2015). *Kicking butt in computer science: Women in computing at Carnegie Mellon University*. Dog Ear Publishing.
- Gammage, S., Joshi, S., & Rodgers, Y. V. D. M. (2020). The intersections of women's economic and reproductive empowerment. *Feminist Economics*, 26(1), 1–22.
- Goulart, M., et al. (2021). Tools for measuring gender equality and women's empowerment (GEWE) indicators in humanitarian settings. *Conflict and Health*, 15(39), 1–16. <https://doi.org/10.1186/s13031-021-00373-6>
- Gurung, D., Sangraula, M., Subba, P., Poudyal, A., Mishra, S., & Kohrt, B. A. (2021). Gender inequality in the global mental health research workforce: A research authorship scoping review and qualitative study in Nepal. *BMJ Global Health*, 6(12), e006146.
- Hakimi, M., Fazil, A. W., Ahmady, E., Qarizada, A., & Quraishi, T. (2024). Cyber opportunities: Fostering women's empowerment through e-commerce in Afghanistan. *Room of Civil Society Development*, 3(1), 1–12. <https://doi.org/10.59110/rcsd.275>
- Hashemian, S. S., Gazerani, S., & Davoudi, A. A. (2023). An introduction to the capacities of Islam to empower women in Islamic countries with emphasis on the verses of the Qur'an. *Irano-Islamic Research in Politics*, 4(1), 180–216. (In Persian). <https://doi.org/20.1001.1.28212088.1401.1.4.7.3>

- Hosseinbor, M. O., Roustakhiz, B., & Ahar, S. (2022). Utilizing models of innovation and social entrepreneurship in women's empowerment, case study: India. *Journal of Social Continuity and Change*, 1(1), 23–42. (In Persian). <https://doi.org/10.22034/jssc.2022.2706>
- Hyera, P. H. (2022). *Contribution of Women Development Fund provided by Shinyanga Municipal Council on enhancing women economic empowerment* (Doctoral dissertation, The Open University of Tanzania). <http://repository.out.ac.tz/id/eprint/3537>
- Ika, S. P. G., & Ngurah, M. A. A. I. (2022). Analysis of women's quality of life with gender equality dimensions in Indonesia. *Russian Journal of Agricultural and Socio-Economic Sciences*, 127(7), 50–63. <https://doi.org/10.18551/rjoas.2022-07.06>
- Itani, H., Sidani, Y. M., & Baalbaki, I. (2011). United Arab Emirates female entrepreneurs: Motivations and frustrations. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 30(5), 409–424. <https://doi.org/10.1108/02610151111150654>
- Jamil, M., & Bukhari, K. (2020). Intergenerational comparison of women empowerment and its determinants. *International Journal on Women Empowerment*, 6(1), 30–46. <https://doi.org/10.29052/2413-4252.v6.i1.2020.30-46>
- Kabeer, N. (1999). *The conditions and consequences of choice: Reflections on the measurement of women's empowerment* (Vol. 108, pp. 1–58). Geneva: UNRISD.
- Kabeer, N. (2005). Gender equality and women's empowerment: A critical analysis of the third millennium development goal 1. *Gender & Development*, 13(1), 13–24. <https://doi.org/10.1080/13552070512331332273>
- Kitole, F. A., & Sesabo, J. K. (2024). The heterogeneity of socioeconomic factors affecting poverty reduction in Tanzania: A multidimensional statistical inquiry. *Society*, 1–15. <https://doi.org/10.1007/s12115-024-00957-x>
- Kodikara, G. A. (2022). *Women's empowerment and gender equality in workspace: Identifying initiatives of the "She Works" Sri Lanka partnership by AusAID and IFS* (M.Ed. thesis). Department of Government, South Korea.
- Kumar, A., & Mishra, S. (2022). Exploring future research agenda for rural mother's empowerment: A study at the intersection of bibliometric and systematic literature review. *South Asian Journal of Business and Management Cases*, 11(3), 254–275. <https://doi.org/10.1177/22779779221115804>

- Lwamba, E., Shisler, S., Ridlehoover, W., Kupfer, M., Tshabalala, N., Nduku, P., & Snilstveit, B. (2022). Strengthening women's empowerment and gender equality in fragile contexts towards peaceful and inclusive societies: A systematic review and meta-analysis. *Campbell Systematic Reviews*, 18(1), e1214. <https://doi.org/10.1002/cl2.1214>
- Mackey, A. L. (2019). *Empowering women through the use of technology: A scoping review* (Doctoral dissertation, University of Saskatchewan).
- Malarvizhi, V., Gandhimathi, S., & Annapoorni, R. (Eds.). (2024). *Economic empowerment of women for sustainable development*. EduBubs Publishing House.
- Malik, H. A., & Malik, F. A. (2022). Role of education in empowering women in Jammu and Kashmir. *Women in Higher Education*, 86.
- Manoli, A. (2021). A paradox or a long-standing reality? A pandemic within a pandemic. *Cyprus Review*, 33(1), 229–257. <https://cyprusreview.org/index.php/cr/article/view/781>
- Manzoor, S., & Farooq, T. (2017). Understanding the linkages between ICT and empowerment: A gendered perspective. *Trends in Information Management*, 11(1),94-110.
- Mbatha, S. (2024). Gender inequality and economic development in developing economies. *Journal of Developing Economies*, 6(1), 1–11. [RePEc:khe:journl:v:6:y:2014:i:4:p:103-112]
- Mishra, G., & Kiran, U. V. (2015). Role of ICT in achieving complete gender equality in India. *International Journal of Technical Research and Applications*, 3(3), 184-189.
- Mosanya, M., & Kassie, S. (2024). Psychological empowerment and exercising: The relationships between exercising, self-stereotyping, agency, autonomy and physical self-efficacy in non-Western women. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 34(3), e2791. <https://doi.org/10.1002/casp.2791>
- Mughal Awan, M. Z., & Awan, S. A. (2023). Digital empowerment: Advancing women's economic status in developing countries. *Journal of Global Peace and Security Studies (JGPSS)*, 4(2), 50-64. Retrieved from <https://journals.pakistanreview.com/index.php/JGPSS/article/view/231>
- Nagaraj, B., & Sundaram, N. (2017). Effectiveness of self-help groups towards the empowerment of women in Vellore district, Tamil Nadu. *Man India*, 97(2), 843–855.
- Nahar, S., & Mengo, C. W. (2022). Measuring women's empowerment in developing countries: A systematic review. *Journal of International Development*, 34(2), 322–333. <https://doi.org/10.1002/jid.3594>
- Nussbaum, M. C. (2000). *Women and human development: The capabilities approach*. Cambridge University Press.

- Obasoro, C., & Adebile, R. (2021). Educating women on effective participation in Nigerian politics. *Journal of Management and Social Sciences*, 10(1), 996-1006.
- Olwanda, E., Opondo, K., Oluoch, D., Croke, K., Maluni, J., Jepkosgei, J., & Nzinga, J. (2024). Women's autonomy and maternal health decision making in Kenya: Implications for service delivery reform—a qualitative study. *BMC Women's Health*, 24(1), 181. <https://doi.org/10.1186/s12905-024-02965-9>
- Öztan, E., Şahinkaya, A., Durgunoğlu, A. Y., Aşık, D., Kaya, M., & Cantürk, M. (2021). Women's empowerment through lifelong learning: The case of empowerment and literacy programme for young women in Turkey. In *Gender and Education in Politics, Policy and Practice: Transdisciplinary Perspectives* (pp. 91–108). https://doi.org/10.1007/978-3-030-80902-7_6
- Parikh, P. P., & Sharma, S. A. (2023). Comprehensive literature review of the effect of education on women's empowerment in India. *International Journal of Multidisciplinary Research*, 1(2), 520–531.
- Pathak, R., & Sheth, M. M. (2023). Effect of gender equality on women empowerment: A critical review of past studies. *Journal Name*, 13(5), 1613–1622.
- Pécot, M., Ricaurte-Quijano, C., Khoo, C., Vázquez, M. A., Barahona-Canales, D., Yang, E. C. L., & Tan, R. (2024). From empowering women to being empowered by women: A gendered social innovation framework for tourism-led development initiatives. *Tourism Management*, 102, 104883. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2024.104883>
- Perera, P., Selvanathan, S., Bandaralage, J., & Su, J. J. (2023). The impact of digital inequality in achieving sustainable development: A systematic literature review. *Equality, Diversity and Inclusion: An International Journal*, 42(6), 805–825. <https://doi.org/10.1108/EDI-08-2022-0224>
- Poine, S. Y., & Yamahata, C. (2021). Women in Myanmar: Marginalisation, peacebuilding and participation. In *Social Transformations in India, Myanmar, and Thailand: Social, Political and Ecological Perspectives* (pp. 137–164). https://doi.org/10.1007/978-981-15-9616-2_9
- Priya, P., Venkatesh, A., & Shukla, A. (2021). Two decades of theorising and measuring women's empowerment: Literature review and future research agenda. *Women's Studies International Forum*, 87, 102495. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2021.102495>
- Priyadharshini, J., Jackuline, & Muthusamy, S. (2018). Gender equality and women's empowerment in India. *International Journal of Business and Administration Research Review*, 1(23), 9–13.

- Punitha, K. (2020). Study on gender equality and women empowerment. *Juni Khyat*, 10(5), 227–231.
- Sá, M. J., & Serpa, S. (2020). COVID-19 and the promotion of digital competences in education. *Universal Journal of Educational Research*, 8, 4520–4528. <https://doi.org/10.13189/ujer.2020.081020>
- Sá, M. J., Santos, A. I., Serpa, S., & Ferreira, C. M. (2021). Digitainability—Digital competences post-COVID-19 for a sustainable society. *Sustainability (Switzerland)*, 13, 9564. <https://doi.org/10.3390/su13179564>
- Saha, S. (2020). Gender equality and women empowerment to achieve sustainable development goal. *International Journal of Advanced Research*, 8(5), 1216–1223. <https://doi.org/10.21474/IJAR01/11036>
- Sahu, T. N., Agarwala, V., & Maity, S. (2024). Effectiveness of microcredit in employment generation and livelihood transformation of tribal women entrepreneurs: Evidence from PMMY. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 36(1), 53–74. <https://doi.org/10.1080/08276331.2021.1928847>
- Saluja, O. B., Singh, P., & Kumar, H. (2023). Barriers and interventions on the way to empower women through financial inclusion: A two decades systematic review (2000–2020). *Humanities and Social Sciences Communications*, 10, 148. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01640-y>
- Samal, J. (2022). Gender perspectives of COVID-19. *Journal of Datta Meghe Institute of Medical Sciences University*, 17(2), 452–456. https://doi.org/10.4103/jdmimsu.jdmimsu_300_20
- Sanz-Hernández, A., Jiménez-Caballero, P., & Zarauz, I. (2022). Gender and women in scientific literature on bioeconomy: A systematic review. *Forest Policy and Economics*, 141, 102762. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2022.102762>
- Schaner, S. (2017). The cost of convenience? Transaction costs, bargaining power, and savings account use in Kenya. *Journal of Human Resources*, 52(4), 919–945. <https://doi.org/10.3368/jhr.52.4.0815-7350R1>
- SDGS.UN.org. (2021). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development* | Department of Economic and Social Affairs. United Nations. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- Setiawati, R., & Hidayat, R. (2023). Digitalization in promoting women's empowerment and a post-pandemic creative economy. *West Science Journal Economic and Entrepreneurship*, 1(8), 433–442. <https://doi.org/10.58812/wsjee.v1i03.156>
- Shah, A. (2022). Women in neurosurgery - the road less traveled. *Neurology India*, 70(4), 1340–1343. <https://doi.org/10.4103/0028-3886.355170>
- Shahvand, S., Omidi Najafabadi, M., & Farajollah Hosseini, S. J. (2023). Paradigmatic model of social entrepreneurship development of rural women

- using grounded theory. *Geography and Development*, 20(69), 152–182. <https://doi.org/10.22111/GDIJ.2022.7279>
- Sharma, E. (2020). Women and politics: A case study of political empowerment of Indian women. *International Journal of Sociology and Social Policy*, 40(7/8), 607–626. <https://doi.org/10.1108/IJSSP-12-2019-0261>
- Shastri, A. (2019). Human rights for women's development in multidimensional: A step towards gender equality in education. *Utamax: Journal of Ultimate Research and Trends in Education*, 1(2), 84–88. <https://doi.org/10.31849/utamax.v1i2.5876>
- Sheikh, R. M. (2022). Women empowerment and gender equality through self help groups with special reference to the Okhamandal region of Devbhumi Dwarka District Gujarat (Published Ph.D. thesis). Banasthali Vidyapith, Rajasthan.
- Shirazi, F. (2012). Information and communication technology and women empowerment in Iran. *Telematics and Informatics*, 29(1), 45–55. <https://doi.org/10.1016/j.tele.2011.02.001>
- Showkat, M., Nagina, R., Nori, U., Baba, M. A., & Shah, M. A. (2024). Empowering women in the digital age: Can digital financial services fulfil the promise of financial autonomy and gender equality in the attainment of Sustainable Development Goal 5? *Cogent Economics & Finance*, 12(1), 2342459. <https://doi.org/10.1080/23322039.2024.2342459>
- So hail, M. (2014). Women empowerment and economic development—an exploratory study in Pakistan. *Journal of Business Studies Quarterly*, 5(4), 210.
- Sorgner, A., Bode, E., Krieger-Boden, C., Aneja, U., Coleman, S., Mishra, V., & Robb, A. (2017). The effects of digitalization on gender equality in the G20 economies. Kiel: Kiel Institute for the World Economy.
- Srinivasan, M., Mathew, G., Mathew, N., Kumar, M., Goyal, N., & Kamath, M. S. (2024). Technologies that empower women for better access to healthcare in India – A scoping review. *Global Public Health*, 19(1), 2318240. <https://doi.org/10.1080/17441692.2024.2318240>
- Sun, Y., Wang, T. H., & Wang, L. F. (2021). Implementation of web-based dynamic assessments as sustainable educational technique for enhancing reading strategies in English class during the COVID-19 pandemic. *Sustainability*, 13, 5842. <https://doi.org/10.3390/su13115842>
- Tolonen, R. (2023). *Empowering women and girls: An integrative literature review*. United Nations Department of Economic and Social Affairs (DESA). Achieving sustainable development through ICTs. <https://sdgs.un.org/goals>
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (DESA). (2023). *Achieving sustainable development through ICTs*. <https://sdgs.un.org/goals>

- Vithanagama, R. (2016). *Women's economic empowerment: A literature review*. Horizon Printing (Pvt.) Ltd., Pannipitiya, Sri Lanka. <http://hdl.handle.net/10625/56182>
- Wijaya, T. X. R., & Prihatini, E. S. (2023). Women's share as leaders in Indonesian digital and technology-savvy SOEs. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 426, p. 02153). EDP Sciences. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202342602153>
- Yaseenzai, F., Ahad, A., & Akhtar, Z. (2024). Women empowerment through higher education. *Bulletin of Business and Economics*, 13(1), 294-296. <https://doi.org/10.61506/01.00205>.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پیشایندها، فرایندها و پیامدهای توانمندسازی حرفه‌ای پایدار زنان مبتنی بر آموزش در عصر دیجیتال

مهدی محمدی^۱

فرزانه دیمه‌کار حقیقی^۲

چکیده

توانمندسازی زنان در همه ابعاد از پیش‌شرط‌های دستیابی جوامع به توسعه پایدار همه‌جانبه است. لذا این پژوهش با هدف ارائه مدل در حوزه توانمندسازی حرفه‌ای زنان با استفاده از توسعه مهارت‌های اطلاعات و ارتباطات انجام شده است. در این راستا، با رویکرد کیفی و استفاده از روش فراترکیب، مطالعات مرتبط با موضوع شناسایی شد و پس از ارزیابی، تعداد ۷۴ مقاله پژوهشی برای استفاده در پژوهش انتخاب و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. شیوه تحلیل داده‌ها نیز کدگذاری بود. یافته‌های پژوهش در سه محور (۱) پیشایندها ناظر بر نقش سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی- آموزشی نهادهای بین‌المللی، دولت‌ها و خانواده؛ (۲) فرایندها با تأکید بر توسعه قابلیت‌های فردی زنان، افزایش مشارکت‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی آنان و همچنین تمرکز بر رهبری و مدیریت زنان در عصر دیجیتال و (۳) پیامدهای توانمندسازی حرفه‌ای زنان شامل توسعه پایدار، توسعه فردی و اجتماعی، اقتصادی و سیاسی با بهره‌گیری از فناوری اطلاعات و ارتباطات ارائه شده است. نتایج پژوهش نشان داد که توانمندسازی زنان از طریق فناوری اطلاعات و ارتباطات برای دستیابی به توسعه پایدار ضروری است. بنابراین، یافته‌های پژوهش

^۱ استاد گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. (نویسنده مسئول)

mmohammadi48@shirazu.ac.ir

^۲ دکترای مطالعات برنامه درسی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

Farzanedeimehkarhaghghi@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۲/۱۴

DOI: 10.22051/JWSPS.2025.47073.2875

می‌تواند به‌عنوان نقشه‌ای راه برای سیاست‌گذاران، کارشناسان و محققان به‌منظور توسعه و اجرای مداخلات مؤثر در این حوزه عمل نماید.

واژگان کلیدی

توانمندسازی، آموزش، توسعه پایدار، زنان، فناوری اطلاعات و ارتباطات

مقدمه و بیان مسئله

برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان و دختران در سراسر جهان یکی از برنامه‌های اصلی سازمان ملل است که به وضوح در هدف ۵ از اهداف توسعه پایدار یونسکو^۱ (۲۰۲۱) بیان شده که نه تنها به نفع زنان بوده بلکه به توسعه پایدار جوامع نیز کمک می‌کند (Vithanagama 2016: 46). به‌طوری که کمیسیون توسعه پایدار سازمان ملل متحد نقش زنان را در سه رکن اساسی توسعه پایدار شامل توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی مؤثر دانسته است. مفهوم توانمندسازی اجتماعی زنان شامل پیگیری حقوق، موقعیت و فرصت‌های برابر برای خودسازی به موازات مردان است و در واقع توانمندسازی به‌عنوان فرآیند تغییر در قدرت و توانایی افراد برای انتخاب‌هایشان تعریف می‌شود (Goulart et al, 2021: 14) و بر سه بعد منابع، کنش‌گری و دستاورد استوار است (Lwamba et al, 2022: 1214).

از سوی دیگر، در عصر دیجیتال، فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات از نظر سرعت و پوشش جغرافیایی گسترش زیادی پیدا کرده است و حتی اکثر کشورهای عقب‌مانده اقتصادی نیز در زمینه انقلاب دیجیتال پیشرفت‌های قابل توجهی کرده‌اند که به‌طور فراگیر بر اقتصادها، جوامع، مشاغل و مؤسسات تأثیر می‌گذارند. این نوع از فناوری‌ها علاوه بر این که باعث ایجاد تغییرات اساسی در هنجارها و ساختارهای اجتماعی می‌شوند، سیستم‌های اجتماعی را دگرگون کرده و شبکه‌های جدید را ایجاد می‌نمایند و بر تغییرات بهره‌وری اثرگذار هستند (Ali, 2022: 46). همچنین، رشد و توسعه اقتصادی را در درازمدت تقویت نموده و به‌عنوان ابزاری قدرتمند برای توسعه پایدار در سطوح مختلف ملی و بین‌المللی نیز شناخته می‌شوند. این فناوری‌ها می‌توانند

¹. The United Nations Sustainable Development Goals

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

و کلیشه‌های جنسیتی را تا اندازه‌ای برطرف نماید (Shastri, 2019: 86) و شاخص‌های توسعه پایدار در کشورها در حوزه زنان را ارتقاء ببخشد. اما با نگاهی به پژوهش‌های انجام شده می‌توان دریافت که بسیاری از ارزیابی‌های پژوهشی و بررسی‌های نظام‌مند برای ارزیابی برابری جنسیتی و توانمندسازی زنان از طریق انتشارات پژوهشی در زمینه‌های مختلف مانند توانمندسازی زنان و امنیت غذایی (Aziz et al, 2022: 34)، جنسیت و زنان در اقتصاد زیستی (Sanz- 2022: 141) و امنیت غذایی (Hernández et al, 2022: 1340)، زنان در جراحی مغز و اعصاب (Shah, 2022: 1340)، دیدگاه‌های جنسیتی در مورد کرونا (Samal, 2022: 454)، توانمندسازی زنان در کشورهای در حال توسعه (Nahar, 2022: 322)، توانمندسازی مادران روستایی (Mishra & Kumar, 2022: 254)، نابرابری جنسیتی در سلامت روان تحقیقات (Gurung et al, 2021: 146) پرداخته‌اند، اما تاکنون، شواهد در مورد تأثیر فناوری اطلاعات و ارتباطات بر جنبه‌های مختلف توانمندسازی حرفه‌ای زنان، چه در کشورهای توسعه‌یافته و چه در کشورهای در حال توسعه، ضعیف و پراکنده باقی مانده است و شواهد گسترده و مبتنی بر دنیای واقعی برای درک بهتر ماهیت دقیق فناوری‌های جدید و تأثیر آن‌ها بر توانمندسازی زنان و جامعه ضروری است.

اما برای رفع مشکل نابرابری جنسیتی، آموزش یک پیش‌نیاز اساسی است که نسل‌های آینده جامعه را شکل می‌دهد. عامل اصلی که انتظار می‌رود افراد را تقویت نموده و پرورش دهد و در نتیجه به افزایش کلی اعتبار در جامعه معاصر می‌گردد که ما در آن زندگی می‌کنیم کمک کند. وقتی فرصت‌های آموزشی برابر برای زنان فراهم شود، توانایی‌ها و دستاوردهای استثنایی از خود نشان می‌دهند و توانایی این را دارند که عاملیت شخصی خود را تقویت کنند. همچنین تأثیر مثبتی بر اطرافیان خود داشته باشند (Kiran, 2015). آموزش زنان و دختران و دادن فرصت برابر به آن‌ها در حوزه آموزش می‌تواند اقدام مؤثری برای توانمندسازی آن‌ها باشد. به‌طور خاص، آموزش زنان کلید انتقال دانش بین‌نسلی تلقی می‌شود و به کاهش شکاف جنسیتی کمک می‌کند (Shastri, 2019: 84). از سوی دیگر، آموزش زنان در توسعه ملی و دستیابی به اهداف توسعه پایدار نیز نقش دارد. در همین راستا، سازمان توسعه کارآفرینی زنان که از طریق برنامه‌های حمایتی به شروع، تثبیت و توسعه کسب‌وکار به زنان یاری می‌رساند، با بررسی تبعیض‌های جنسیتی در توسعه کسب‌وکارها، برای ارتقای سهم زنان کارآفرین در رشد و توسعه پایدار و همچنین برای

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۴. چه رابطه‌ای بین پیشایندها، فرایندها و پیامدهای توانمندسازی حرفه‌ای زنان بر اساس توسعه مهارت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات وجود دارد؟

پیشینه تجربی

در داخل کشور، پریا و همکاران^۱ (۲۰۲۱) به مطالعه پژوهش‌های علمی در مورد توانمندسازی زنان در دو دهه گذشته و پرداخته‌اند که و دریافتند که تجزیه و تحلیل‌ها تنها بر رابطه متقابل بین توانمندسازی زنان و برابری جنسیتی تمرکز نکرده است و بر سایر موضوعات مرتبط بر دستور کار زنان نیز تأکید دارد. شاهوند و همکاران (۱۴۰۱) نیز دریافتند به‌کارگیری دانش کارآفرینی اجتماعی برای دگرگونی توسعه جامعه روستایی حیاتی است و می‌تواند زمینه مناسبی برای توسعه و توانمندسازی زنان در نواحی روستایی محسوب شود.

در خارج از کشور، جمیل و بخاری (۲۰۲۰) در مطالعه خود با عنوان "مقایسه بین‌نسلی توانمندسازی زنان و مضرات آن" روشی برای ارزیابی توانمندسازی بین‌نسلی با توجه به اثرات آن بر شاخص‌های جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی پیشنهاد نمودند. آوان و آوان (۲۰۲۳) جنبه‌های مختلف فناوری اطلاعات از جمله دسترسی به مهارت‌های دیجیتال، فرصت‌های شغلی در رشته‌های علوم، فناوری، مهندسی و ریاضی^۲، رهبری فناوری و رفع شکاف جنسیتی را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و نشان دادند که چگونه استفاده از فناوری‌های دیجیتال می‌تواند مشارکت زنان در کار را بهبود بخشد. پاتک و شث^۳ (۲۰۲۳) نیز به این نتیجه رسیدند که برابری جنسیتی عامل کلیدی در توانمندسازی زنان است. به‌نحوی که زمانی که با زنان به‌طور برابر رفتار می‌شود و از فرصت‌های برابر با مردان برخوردار می‌گردند، بهتر می‌توانند کنترل زندگی خود را به‌دست گرفته و در تمامی جنبه‌های جامعه مشارکت کامل داشته باشند. به‌علاوه، آن‌ها دریافتند که توانمندسازی زنان با ترویج ایده برابری جنسیتی و ریشه‌کن کردن این باور اجتماعی که فرزند پسر ارجحیت دارد، امکان‌پذیر است. تلونن (۲۰۲۳) با هدف کمک به دستیابی به یکی از اهداف سازمان ملل متحد (هدف توسعه پایدار شماره ۵.۳) نشان داد که فقر، ترس از خشونت و نبود

¹. Priya

². Science, technology, engineering, and mathematics (STEM)

³. Pathek & Sheth

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

انتخاب‌ها از نظر اهمیت یکسان نیستند؛ برخی از آن‌ها تأثیر بسیار بیشتری بر زندگی افراد دارند. این دیدگاه کبیر نشان می‌دهد که توانمندسازی زنان نه تنها نیازمند ایجاد دسترسی به فرصت‌ها و منابع است، بلکه مستلزم تغییرات عمیق اجتماعی و ساختاری برای ایجاد محیطی است که در آن انتخاب‌های معنادار و تأثیرگذار ممکن باشد.

نظریه "زنان و توسعه انسانی" که نوثام^۱ در سال ۲۰۰۰ ارائه کرد، یکی از نظریه‌های برجسته در حوزه عدالت جنسیتی و توسعه انسانی است. این نظریه با الهام از مفهوم "قابلیت‌ها" که پیش‌تر توسط آمارتیا سن مطرح شده بود، به بررسی وضعیت زنان در جوامع مختلف و چالش‌های آن‌ها برای دستیابی به زندگی‌ای با کیفیت انسانی می‌پردازد. از دیدگاه نوثام، تمرکز توسعه انسانی باید بر توانایی‌های افراد برای انجام کارهایی که برایشان ارزشمند است، متمرکز باشد، نه صرفاً بر منابع اقتصادی یا شاخص‌های رفاهی. هدف اصلی این نظریه، ایجاد شرایطی است که همه افراد، به‌ویژه زنان بتوانند حداقل سطحی از قابلیت‌ها را برای تحقق زندگی‌ای مطلوب به دست آورند. نوثام ۱۰ قابلیت اساسی را شناسایی می‌کند که برای یک زندگی انسانی ضروری هستند. این قابلیت‌ها شامل مواردی نظیر دسترسی به عمر طبیعی، سلامت جسمی و روانی، خودمختاری در تصمیم‌گیری، ایجاد روابط انسانی مبتنی بر احترام متقابل، مشارکت در فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی، برابری جنسیتی، تعامل مثبت با محیط زیست، آزادی بیان و مذهب، و بهره‌مندی از اوقات فراغت و تفریح است. این فهرست نشان‌دهنده یک چارچوب جامع برای تحلیل و طراحی سیاست‌هایی است که به بهبود شرایط زندگی زنان و رفع تبعیض‌های موجود می‌پردازد. نوثام تأکید دارد که نابرابری‌های جنسیتی، به‌ویژه در زمینه‌هایی مانند آموزش، بهداشت و حقوق قانونی، موانع جدی بر سر راه دسترسی زنان به این قابلیت‌ها هستند. در مجموع، نظریه "زنان و توسعه انسانی" نوثام یک رویکرد انسان‌محور و جامع به توسعه ارائه می‌دهد که به جای تمرکز صرف بر رشد اقتصادی، بر بهبود کیفیت زندگی و افزایش توانایی‌ها و فرصت‌های زنان تأکید دارد. این نظریه همچنان به‌عنوان یکی از چارچوب‌های اصلی برای سیاست‌گذاری‌های مرتبط با توانمندسازی زنان و عدالت جنسیتی شناخته می‌شود (Nussbaum, 2000).

^۱. Nussbaum

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Empowerment, Career Empowerment به‌علاوه کلمه هدایت‌کننده زنان و Women با هر یک از این واژه‌ها به جست‌وجوی پژوهش‌های مرتبط پرداخته شد. سپس تمامی پژوهش‌ها بر اساس ارتباط عنوان مقاله با واژه‌های کلیدی در یک فایل صفحه گسترده جمع‌آوری شدند. **گام سوم؛ انتخاب متون مناسب:** پژوهش‌گران پس از جمع‌آوری منابع متعدد از پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف، در هر بررسی بر اساس ملاک‌های غربال‌گری، تعدادی از منابع را حذف نمودند و گستره شمول منابع جهت بررسی نهایی محدود شد. فرایند بازبینی به این صورت انجام گرفت که پژوهش‌گران در مرحله اول عنوان مقالات را مرور کرده و بر اساس آن تعداد ۴۷ مقاله حذف شدند. از بین مقالات باقی‌مانده چکیده‌ها بررسی شده و در این مرحله نیز ۲۱ مقاله نامرتب حذف شدند. سپس مقالات باقی‌مانده بر اساس محتوا مورد مطالعه قرار گرفتند و ۷۴ مقاله برای تحلیل نهایی انتخاب شدند.

گام چهارم؛ استخراج اطلاعات: پژوهش‌گر در این بخش با مطالعه چندین باره مقالات منتخب و نهایی شده به دنبال دستیابی به مضامین و مفاهیم درون محتواهایی ضمنی هر پژوهش بود. مقاله‌ها بر اساس مرجع مربوط به هر مقاله شامل نام و نام خانوادگی محقق یا محققان، سال انتشار و یافته‌های آن طبقه‌بندی شدند. مطالب هدفمند از مباحث کیفی استخراج شدند.

گام پنجم؛ تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته‌های کیفی: در این گام پژوهش‌گر به جست‌وجوی موضوعاتی پرداخت که در میان مطالعات موجود در فراترکیب شناسایی شده‌اند و به محض شناسایی و مشخص شدن موضوع، پژوهش‌گر طبقه‌بندی جدید خود را ارائه می‌دهد که موضوع را به بهترین شکل توصیف شدند.

گام ششم؛ کنترل کیفیت: در این بخش محقق به دنبال بررسی این است که "آیا یافته‌های مرتبط توانمندسازی حرفه‌ای زنان دارای روایی و پایایی مناسب هستند؟" و با بازگشتن به گام‌های قبل به دنبال اطمینان پیدا کردن از یافته‌های خود برمی‌آید. در سرتاسر تحقیق تلاش خواهد شد تا برای هر یک از گام‌ها و اقدامات اتخاذ شده توضیحات و توصیفات روشن و واضحی ارائه شود. همچنین راهبردهای جست‌وجوی منابع در اشکال مختلف به کار گرفته خواهد شد تا بتوان به تمامی آن‌ها دسترسی پیدا کرد.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

یافته‌های پژوهش

۱. پیشایندهای توانمندسازی حرفه‌ای زنان بر اساس توسعه مهارت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات چیستند؟

نتایج حاصل از بررسی مبانی نظری مطالعات و بررسی پژوهش‌های انجام شده در زمینه عوامل مؤثر بر توانمندسازی حرفه‌ای زنان با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات، باعث شناسایی ۴۱ کد باز، ۷ کد محوری سطح ۱ و سه دسته‌بندی کلی نقش نهادهای بین‌المللی، نقش دولت و نقش خانواده شد که به صورت یک پارچه در قالب جدول ۱ ارائه گردیده است. لازم به ذکر است که با توجه به محدودیت برای هر کد تنها یک نمونه از جدیدترین منابع آورده شده است، ولی ۷۴ منبع استفاده شده در صورت نیاز قابل دسترس خواهد بود.

جدول ۱. پیشایندهای توانمندسازی حرفه‌ای زنان

Table 1. Antecedents of women's professional empowerment

Main Code 2	Main Code 1	Open Code	Ref.
Role of International Institutions	Technological Dimension	Promoting gender equality in the ICT sector	2024 ،Akpuokwe et al
		Women's participation and leadership in technology jobs	2023 ،Awan & Awan
		Creating equal access for women to ICT	2023 ،Saluja et al
		Empowering women in technology-based leadership and management	2023 ،Awan & Awan
		Providing legal assistance to women in ICT-related fields	2023 ،Saluja et al
		Strengthening women's ICT skills self-help groups	2017 ،Nagaraj & Sundaram
		Using digital platforms for organizing and creating social networks	2023 ،Awan & Awan
	Economic Dimension	Loans and technical assistance to support women's ICT-based entrepreneurship	2023 ،Awan & Awan
		Providing financial support to meet women's basic ICT needs	2023 ،Saluja et al
		Coordinating global initiatives in the field of technology-based economy with women's capabilities	2022 ،Kodikara
Government		Promoting digital literacy in women	2023 ،Perera et al

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

		Promoting positive attitudes towards women's employment	2020 ،Debnath et al
		Providing economic resources for women's continued education	2020 ،Debnath et al
		Family policies to increase women's participation and benefit in work	2014 ،Agnihotri
	Social	Increasing women's decision-making power in the family	2024 ،Bitew et al
		Controlling domestic violence against women	2023 ،Apolevič
		Changing attitudes and norms about gender roles	2024 ،Mosanya & Kassie
		Creating a supportive and encouraging environment for starting a career	2023 ،Awan & Awan
		Encouraging continued education and skills development in women	2023 ،Pathak & Sheth

۲. فرایندهای توانمندسازی حرفه‌ای زنان بر اساس توسعه مهارت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات چیستند؟

در زمینه فرایندهای توانمندسازی حرفه‌ای زنان، با بررسی مطالعات انجام شده نتایج حاصل منتهی به استخراج ۱۵ کد باز و ۴ کد محوری سطح ۱ شد که به صورت یک پارچه در قالب جدول ۲ ارائه گردیده است.

جدول ۲. فرایندهای زنان توانمند در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات

Table 2. Processes of empowering women in ICT

Main Code 1	Open Code	Ref.
Developing individual capabilities	Power and ability to choose	2021 ،Goulart et al
	Power and independence in decision-making	2023 ،Awan & Awan
Increased social and political participation	Participation in political discourse	2020 ،Sharma
	Overcoming various gender limitations	2017 ،Schaner
	Influencing and shaping social change	2020 ،Al Khayyal et al
	Combating various forms of violence against women in the workplace	2021 ،Manoli

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

		Increasing understanding of personal strengths	2021, Agnihotri
		Improving lifestyle	2019, Mackey
		Feeling more supported and empowered	2023, Perera et al
		Awareness of one's rights	2023, Perera et al
		Increasing feelings of security, satisfaction, and purpose in life	2023, Awan & Awan
		Full control over family and work environment	2023, Perera et al
		Independence in decision-making and choice	2022, Olwanda et al
	Social	Improving family health	2022, Ashraf Malik & Akhtar Malik
		Reducing infant and child mortality	2023, Tolonen
		Adjusting fertility rate	2022, Ashraf Malik & Akhtar Malik
		Reducing gender gap in education	2022, Ika & Ngurah
		Improving women's health and hygiene	2022, Chinn
		Growth of women's leadership in technology, science, and entrepreneurship	2023, Wijaya & Prihatini
		Overcoming social limitations	2021, Poine & Yamahata
		Developing social order	2020, Saha
		Increasing social participation	2019, Mackey
		Developing social justice	2024, Malarvizhi
	Cultural-Educational	Gender equality in access to information and communication technology	2023, Awan & Awan
		Facilitating access to technology	2021, Öztan et al
		Increasing awareness and strengthening social networks	2021, Öztan et al
		Strengthening the flow of knowledge and information	2021, Öztan et al
		Lifelong learning	2021, Öztan et al
	Economic	Sustainable economic growth	2023, Pathak & Sheth
		Gender equality in wages	2024, Cheong & Narayanan
		Reducing poverty and hunger	2023, Perera et al

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

با توجه پیشایندها، فرایندها و پیامدهای به‌دست آمده در زمینه توانمندسازی حرفه‌ای پایدار زنان با آموزش مبتنی بر فناوری اطلاعات و ارتباطات، مدل نهایی توانمندسازی زنان (شکل ۱) ترسیم گردید. در این مدل، توانمندسازی زنان نیازمند همکاری بین نهادهای بین‌المللی، دولت‌ها و خانواده در زمینه‌ها توسعه فناوری‌های دیجیتال به‌ویژه در کشورهای در حال توسعه، و عوامل اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، آموزشی، بهداشتی مرتبط با آن دانست. توسعه قابلیت‌های فردی مانند تغییر در قدرت و توانایی در انتخاب و استقلال در تصمیم‌گیری و همچنین افزایش مشارکت اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و رهبری و مدیریت در عصر دیجیتال زمینه و بستری را برای زنان توانمند فراهم می‌سازد تا فعالیت‌های حرفه‌ای خود را شروع و ادامه دهند. در ادامه زنان توانمند می‌توانند تأثیرات و نتایج متعددی را در توسعه پایدار و ابعاد فردی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی جوامع ایجاد نمایند که منجر به ظهور پیامدهایی مانند توسعه احساس ارزشمندی زنان، افزایش احساس امنیت، رضایت و هدفمندی در زندگی، توسعه و گسترش دموکراسی، مشارکت زنان در گفتمان‌های دموکراتیک، توسعه کارآفرینی، ظهور اقتصاد دیجیتال در جوامع و توسعه شبکه دانش دیجیتالی و در نهایت توانمندسازی زنان در ابعاد مادی و معنوی شود.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف ارائه نقشه راهی در حوزه توانمندسازی حرفه‌ای زنان با استفاده از توسعه مهارت‌های اطلاعات و ارتباطات انجام شد. مدل پژوهش مبتنی بر رابطه بین پیشایندها، فرآیند و پیامدهای توانمندسازی حرفه‌ای این زنان بود. با توجه به مدل ارائه شده، نقش نهادهای بین‌المللی، دولت و خانواده در فراهم کردن بسترهای مورد نیاز قابل توجه است. نهادهای بین‌المللی با طراحی سیاست‌های جهانی و اجرای برنامه‌های آموزشی، نقش کلیدی در ترویج برابری جنسیتی در بخش فناوری اطلاعات و ارتباطات ایفا می‌کنند و با تسهیل دسترسی برابر زنان به فناوری از طریق توسعه برنامه‌های آموزشی و ایجاد فضاهای حمایتی، به کاهش فاصله دیجیتالی میان زنان و مردان کمک می‌نمایند. این نهادها همچنین با ارائه برنامه‌های توانمندسازی برای آموزش مهارت‌های رهبری و ایجاد شبکه‌های حرفه‌ای، زنان را برای پذیرش نقش‌های مدیریتی در شرکت‌های فناوری آماده کرده و از طریق برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی برخط، مهارت‌های مدیریتی و فنی لازم را به آن‌ها منتقل می‌کنند. حمایت‌های حقوقی و مشاوره‌های تخصصی نیز از حقوق زنان در فضای دیجیتال محافظت کرده و آنان را در برابر تبعیض و تهدیدهای مجازی ایمن می‌سازد. علاوه بر این، با حمایت از گروه‌های خودیاری محلی و توسعه شبکه‌های اجتماعی دیجیتال، بستری برای اشتراک‌گذاری مهارت‌ها و تقویت همکاری‌های بین‌المللی فراهم می‌شود. در بعد اقتصادی، این نهادها از طریق هماهنگ‌سازی ابتکارات جهانی در حوزه اقتصاد دیجیتال، آنان را به نیرویی مؤثر در بازار جهانی تبدیل می‌کنند. دولت‌ها نیز می‌توانند با افزایش دسترسی به منابع، رفع نابرابری در دستمزد، توسعه فرصت‌های شغلی دیجیتال و آموزش سواد مالی، استقلال و توانمندی زنان را در بازار کار دیجیتال ارتقا بخشند. اکپو و همکاران (۲۰۲۴)، سلوجا و همکاران (۲۰۲۳) و آوان و آوان (۲۰۲۳) نیز در پژوهش‌های خود ضمن معرفی مدل توانمندسازی زنان، توسعه نهادهای توزیع عادلانه منابع، کاهش نابرابری جنسیتی، فراهم کردن فرصت‌های آموزشی و شغلی، اعطای وام با بهره پایین را از جمله عوامل مؤثر در این زمینه عنوان کرده‌اند. اضافه‌بر این دولت‌ها می‌توانند در زمینه‌های آموزشی با ارتقای سواد دیجیتال (Perera, 2023: 810)، آموزش مهارت‌های دیجیتال و فراهم آوردن امکان تحصیلات تکمیلی در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات برای زنان (2023)

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

بیشتری پیدا کرده و بر اساس علاقه‌ها و توانمندی‌هایشان، انتخاب‌های آگاهانه‌تری داشته باشند. گولارت و همکاران (۲۰۲۱) نیز در پژوهش خود بر اهمیت قابلیت‌های فردی زنان در عرصه اجتماعی تأکید کرده‌اند. در بعد اجتماعی و سیاسی، زنان با استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات قادر به مشارکت در گفتمان‌های سیاسی، غلبه بر محدودیت‌های جنسیتی، و تأثیرگذاری بر تغییرات اجتماعی می‌شوند. این فناوری‌ها به زنان این امکان را می‌دهند که صدای خود را در مسائل اجتماعی مطرح کنند و در مبارزه با خشونت‌ها علیه زنان در محیط‌های شغلی و اجتماعی فعال باشند. در عرصه رهبری و مدیریت دیجیتال، زنان می‌توانند در کارآفرینی دیجیتال، تجارت الکترونیک و توسعه فناوری‌های دیجیتال نقش آفرینی کنند. این مشارکت‌ها به آن‌ها این امکان را می‌دهد که بر اقتصاد دیجیتال تأثیر بگذارند و توانایی ایجاد تحولات در دنیای فناوری را پیدا کنند. خیال و همکاران (۲۰۲۰)، سورنر و همکاران (۲۰۱۷) و شارما (۲۰۱۷) نیز نشان دادند که تجارت الکترونیک مسیرهای جدیدی را برای فعالیت‌های اقتصادی زنان ایجاد می‌نماید و بدین ترتیب از بازارهای سنتی که اغلب تحت سلطه مردان هستند، عبور می‌کنند. این امر درنهایت، با برقراری ارتباط از طریق اینترنت به زنان کمک می‌نماید تا عزت نفس، کارآمدی و قدرت کلی خود را افزایش دهند و الگوهای متفاوتی از نقش‌ها را بپذیرند. درنهایت، استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات، فرصت‌های جدیدی را برای مشارکت اقتصادی زنان فراهم می‌آورد. با توسعه راه‌های دسترسی به بازارهای جهانی و منابع اقتصادی، زنان قادر به کسب درآمد، استقلال مالی و کارآفرینی پایدار می‌شوند. این فرآیند نه تنها در سطح فردی، بلکه برای کل جامعه مفید است. چرا که زنان با خلق فرصت‌های اقتصادی برای دیگران، به رشد اقتصادی و توسعه پایدار جهانی کمک می‌کنند. در این خصوص، ظفر و احمد (۲۰۲۳) نیز تأکید می‌کنند که توانمندسازی زنان در آینده نه تنها مسئله‌ای در خصوص رشد اقتصادی است، بلکه بنیادی اساسی برای توسعه پایدار به‌شمار می‌رود. این گواهی‌نامه‌ای است بر تعهد ما برای ایجاد جهانی که در آن هر زنی می‌تواند رشد کند و به آینده‌ای روشن و مرفه‌تر برای همه کمک نمایند.

در نهایت مدل پژوهش، پیامدهای توانمندسازی حرفه‌ای زنان را در محورهای زیست محیطی، فردی، فرهنگی و آموزشی، اقتصادی و سیاسی شناسایی می‌کند که منجر به توسعه پایدار خواهد شد. در حوزه زیست محیطی، آموزش مهارت‌های دیجیتال و دسترسی به اطلاعات

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فناوری‌ها به افزایش آگاهی زنان و تقویت شبکه‌های اجتماعی کمک می‌کند و جریان دانش و اطلاعات را در جامعه بهبود می‌بخشد. ملیک و ملیک (۲۰۲۳)، چین و همکاران (۲۰۲۲) و ازتان و همکاران (۲۰۲۱) در این زمینه اشاره می‌کنند که بهبود فرصت‌ها از طریق رویکرد مشارکت‌محور و ارائه ابزارهای فناوری اطلاعات و ارتباطات مانند تلفن همراه، فرصت‌های بیشتری برای آموزش، اشتغال و مشارکت اجتماعی را برای زنان فراهم می‌کند. فرصت‌های یادگیری مادام‌العمر که زمینه رشد فردی و اجتماعی را فراهم می‌کند از دیگر پیامدهای مثبت در این زمینه است. توانمندسازی اقتصادی زنان از طریق فناوری اطلاعات و ارتباطات با کاهش فقر، رشد اقتصاد پایدار و افزایش بهره‌وری اقتصادی، زمینه‌ساز نقش مؤثرتر آنان در اقتصاد دیجیتال می‌شود. این فرآیند با دسترسی به فرصت‌های شغلی بهتر، کاهش نابرابری‌های جنسیتی در دستمزدها، گسترش تجارت دیجیتال و سرمایه‌گذاری در کسب‌وکارهای کوچک زنان، استقلال مالی و رفاه آنان را ارتقا می‌دهد. آوان و آوان (۲۰۲۳)، چونگ و نارایاناس (۲۰۲۴)، ستواتی و هدایت (۲۰۲۳) و پاتاک و شت (۲۰۲۳) بر این موارد در پژوهش‌های خود تأکید کرده‌اند. در نهایت فناوری اطلاعات و ارتباطات موجب افزایش آگاهی‌های سیاسی زنان و گسترش آزادی بیان آن‌ها می‌شود (دالتوا و همکاران، ۲۰۲۲). این امر به بهبود افکار عمومی نسبت به توانمندی‌های زنان منجر شده و حقوق آن‌ها را در تصمیم‌گیری‌های سیاسی تقویت می‌نماید. تغییرات نهادی در قوانین قضایی، کاهش نابرابری‌های سیاسی و افزایش مشارکت زنان در سیاست از دیگر نتایج این فرآیند است (Awan & Awan, 2023: 58, 2021: 100, Pathak & Sheth, 2023 : 1620, Baqutayan).

در نهایت زنان توانمند، زمینه پیشرفت خانواده و جامعه را فراهم می‌کنند. مفهوم توانمندسازی زنان در رویکرد قابلیت انسانی ریشه دارد، جایی که افراد توانمند می‌شوند تا حوزه عملکردی خود را انتخاب نموده و در آن احساس ارزشمندی داشته باشند. لذا هیچ یک از دولت‌ها، بنگاه‌های خصوصی، سازمان‌های مردم‌نهاد یا جامعه مدنی به تنهایی نمی‌توانند در این زمینه موفق شوند و تلاش برای توانمندسازی زنان، مستلزم واکنش هماهنگ تمامی نهادها است. لذا توسعه مهارت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات در برنامه‌های توانمندسازی زنان، ایجاد سیاست‌ها و برنامه‌هایی حمایت‌کننده که از دسترسی زنان به فناوری اطلاعات و ارتباطات پشتیبانی می‌کند، افزایش آگاهی در مورد مزایای فناوری اطلاعات و ارتباطات برای توانمندسازی زنان و

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- حسین‌بر، محمدعثمان، روستاخیز، بهروز. و آهار، سمیرا. (۱۴۰۱). بهره‌گیری از مدل‌های نوآوری و کارآفرینی اجتماعی در توانمندسازی زنان - مورد مطالعه: کشور هند. *تداوم و تغییر اجتماعی*، ۱(۱)، ۲۳-۴۲. doi: 10.22034/jscc.2022.2706
- عباسی، ابراهیم و عزیزی، نوش‌آفرین. (۱۴۰۱). برنامه‌های توسعه و توانمندسازی زنان پس از انقلاب. *رهیافت‌های سیاسی و بین‌المللی*، ۱۵(۴)، ۱۸۵-۲۱۰. doi: 10.29252/piaj.2023.228964.1303
- علی‌نژاد، منوچهر، قاسم‌زاده، زهرا، افراسیابی، حسین. و بوستانی، داریوش. (۱۴۰۱). واکاوی تجربه زیسته زنان شهر کرمان از توانمندسازی. *پژوهشنامه مددکاری اجتماعی*، ۹(۳۴)، ۵۲-۵۱. doi: 10.22054/tjsw.2023.70585.630
- هاشمیان، شکبیا سادات، گازرانی، سعید. و داودی، علی‌اصغر. (۱۴۰۱). درآمدی بر ظرفیت‌های اسلام برای توانمندسازی زنان در کشورهای اسلامی با تأکید بر آیات قرآن. *سیاست‌پژوهی اسلامی ایرانی*، ۴(۱)، ۱۸۰-۲۱۶.
- Abbassi, E., & Azizi, N. (2023). Development plans and empowerment of women after the revolution. *Political and International Approaches*, 15(4), 185-210. (In Persian). <https://doi.org/10.29252/piaj.2023.228964.1303>
- Agnihotri, N. (2021). Women empowerment and their decision-making supremacy: A literature review approach. *International Journal of Entrepreneurship, Business and Creative Economy*, 1(1), 57-65. <https://doi.org/10.31098/ijebce.v1i1.446>
- Akmal, Z., & Usmani, S. A. A. (2024). Digital rights and women's empowerment in Pakistan: An analysis of contemporary Islamic legal perspectives in the age of social media. *MILRev: Metro Islamic Law Review*, 3(1), 95-118. <https://doi.org/10.32332/milrev.v3i1.8642>
- Akpuokwe, C. U., Chikwe, C. F., & Eneh, N. E. (2024). Innovating business practices: The impact of social media on fostering gender equality and empowering women entrepreneurs. *Magna Scientia Advanced Research and Reviews*, 10(2), 32-43. <https://doi.org/10.30574/msarr.2024.10.2.0042>
- Al Khayyal, A. O., Alshurideh, M., Al Kurdi, B., & Salloum, S. A. (2020). Women empowerment in UAE: A systematic review. In *International Conference on Advanced Intelligent Systems and Informatics* (pp. 742-

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- Chinn, V., Neely, E., Shultz, S., Kruger, R., Hughes, R., & Thunders, M. (2022). Empowering women in the face of body ideals: A scoping review of health promotion programs. *Health Education & Behavior*, 49(3), 534–547. <https://doi.org/10.1177/10901981211050571>
- Dauletova, V., Hassan, H., & Zainab Hussain, Y. (2022). Political empowerment of women and the mediating role of political awareness: The case of Oman. *Journal of International Women's Studies*, 23(1), 115–130. <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol23/iss1/11>
- Debnath, G. C., Chowdhury, S., Khan, S., & Chowdhury, T. S. (2020). Achieving sustainable development through entrepreneurship & economic empowerment of women in the technological era. *International Journal of Management*, 11(9), 1385–1396. <https://ssrn.com/abstract=3712851>
- Fadel, M., Bao, H., Zhang, A., Hao, T., Llamas, J., & Llamas, M. (2024). Building pathways for female leaders' economic empowerment. *The Scholarship Without Borders Journal*, 2(1), 3. <https://doi.org/10.57229/2834-2267.1036>
- Finfgeld-Connett, D. (2018). *A guide to qualitative meta-synthesis*. New York, NY, USA: Routledge.
- Frieze, C., & Quesenberry, J. (2015). *Kicking butt in computer science: Women in computing at Carnegie Mellon University*. Dog Ear Publishing.
- Gammage, S., Joshi, S., & Rodgers, Y. V. D. M. (2020). The intersections of women's economic and reproductive empowerment. *Feminist Economics*, 26(1), 1–22.
- Goulart, M., et al. (2021). Tools for measuring gender equality and women's empowerment (GEWE) indicators in humanitarian settings. *Conflict and Health*, 15(39), 1–16. <https://doi.org/10.1186/s13031-021-00373-6>
- Gurung, D., Sangraula, M., Subba, P., Poudyal, A., Mishra, S., & Kohrt, B. A. (2021). Gender inequality in the global mental health research workforce: A research authorship scoping review and qualitative study in Nepal. *BMJ Global Health*, 6(12), e006146.
- Hakimi, M., Fazil, A. W., Ahmady, E., Qarizada, A., & Quraishi, T. (2024). Cyber opportunities: Fostering women's empowerment through e-commerce in Afghanistan. *Room of Civil Society Development*, 3(1), 1–12. <https://doi.org/10.59110/rcsd.275>
- Hashemian, S. S., Gazerani, S., & Davoudi, A. A. (2023). An introduction to the capacities of Islam to empower women in Islamic countries with emphasis on the verses of the Qur'an. *Irano-Islamic Research in Politics*, 4(1), 180–216. (In Persian). <https://doi.org/20.1001.1.28212088.1401.1.4.7.3>
- Hosseini, M. O., Roustakhiz, B., & Ahar, S. (2022). Utilizing models of innovation and social entrepreneurship in women's empowerment, case

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- Lwamba, E., Shisler, S., Ridlehoover, W., Kupfer, M., Tshabalala, N., Nduku, P., & Snilstveit, B. (2022). Strengthening women's empowerment and gender equality in fragile contexts towards peaceful and inclusive societies: A systematic review and meta-analysis. *Campbell Systematic Reviews*, 18(1), e1214. <https://doi.org/10.1002/cl2.1214>
- Mackey, A. L. (2019). *Empowering women through the use of technology: A scoping review* (Doctoral dissertation, University of Saskatchewan).
- Malarvizhi, V., Gandhimathi, S., & Annapoorni, R. (Eds.). (2024). *Economic empowerment of women for sustainable development*. EduBubs Publishing House.
- Malik, H. A., & Malik, F. A. (2022). Role of education in empowering women in Jammu and Kashmir. *Women in Higher Education*, 86.
- Manoli, A. (2021). A paradox or a long-standing reality? A pandemic within a pandemic. *Cyprus Review*, 33(1), 229–257. <https://cyprusreview.org/index.php/cr/article/view/781>
- Manzoor, S., & Farooq, T. (2017). Understanding the linkages between ICT and empowerment: A gendered perspective. *Trends in Information Management*, 11(1), 94-110.
- Mbatha, S. (2024). Gender inequality and economic development in developing economies. *Journal of Developing Economies*, 6(1), 1–11. [RePEc:khe:journl:v:6:y:2014:i:4:p:103-112]
- Mishra, G., & Kiran, U. V. (2015). Role of ICT in achieving complete gender equality in India. *International Journal of Technical Research and Applications*, 3(3), 184-189.
- Mosanya, M., & Kassie, S. (2024). Psychological empowerment and exercising: The relationships between exercising, self-stereotyping, agency, autonomy and physical self-efficacy in non-Western women. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 34(3), e2791. <https://doi.org/10.1002/casp.2791>
- Mughal Awan, M. Z., & Awan, S. A. (2023). Digital empowerment: Advancing women's economic status in developing countries. *Journal of Global Peace and Security Studies (JGPSS)*, 4(2), 50-64. Retrieved from <https://journals.pakistanreview.com/index.php/JGPSS/article/view/231>
- Nagaraj, B., & Sundaram, N. (2017). Effectiveness of self-help groups towards the empowerment of women in Vellore district, Tamil Nadu. *Man India*, 97(2), 843–855.
- Nahar, S., & Mengo, C. W. (2022). Measuring women's empowerment in developing countries: A systematic review. *Journal of International Development*, 34(2), 322–333. <https://doi.org/10.1002/jid.3594>
- Nussbaum, M. C. (2000). *Women and human development: The capabilities approach*. Cambridge University Press.

پرویشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- Priyadharshini, J., Jackuline, & Muthusamy, S. (2018). Gender equality and women's empowerment in India. *International Journal of Business and Administration Research Review*, 1(23), 9–13.
- Punitha, K. (2020). Study on gender equality and women empowerment. *Juni Khyat*, 10(5), 227–231.
- Sá, M. J., & Serpa, S. (2020). COVID-19 and the promotion of digital competences in education. *Universal Journal of Educational Research*, 8, 4520–4528. <https://doi.org/10.13189/ujer.2020.081020>
- Sá, M. J., Santos, A. I., Serpa, S., & Ferreira, C. M. (2021). Digitainability—Digital competences post-COVID-19 for a sustainable society. *Sustainability (Switzerland)*, 13, 9564. <https://doi.org/10.3390/su13179564>
- Saha, S. (2020). Gender equality and women empowerment to achieve sustainable development goal. *International Journal of Advanced Research*, 8(5), 1216–1223. <https://doi.org/10.21474/IJAR01/11036>
- Sahu, T. N., Agarwala, V., & Maity, S. (2024). Effectiveness of microcredit in employment generation and livelihood transformation of tribal women entrepreneurs: Evidence from PMMY. *Journal of Small Business & Entrepreneurship*, 36(1), 53–74. <https://doi.org/10.1080/08276331.2021.1928847>
- Saluja, O. B., Singh, P., & Kumar, H. (2023). Barriers and interventions on the way to empower women through financial inclusion: A two decades systematic review (2000–2020). *Humanities and Social Sciences Communications*, 10, 148. <https://doi.org/10.1057/s41599-023-01640-y>
- Samal, J. (2022). Gender perspectives of COVID-19. *Journal of Datta Meghe Institute of Medical Sciences University*, 17(2), 452–456. https://doi.org/10.4103/jdmimsu.jdmimsu_300_20
- Sanz-Hernández, A., Jiménez-Caballero, P., & Zarauz, I. (2022). Gender and women in scientific literature on bioeconomy: A systematic review. *Forest Policy and Economics*, 141, 102762. <https://doi.org/10.1016/j.forpol.2022.102762>
- Schaner, S. (2017). The cost of convenience? Transaction costs, bargaining power, and savings account use in Kenya. *Journal of Human Resources*, 52(4), 919–945. <https://doi.org/10.3368/jhr.52.4.0815-7350R1>
- SDGS.UN.org. (2021). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development* | Department of Economic and Social Affairs. United Nations. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
- Setiawati, R., & Hidayat, R. (2023). Digitalization in promoting women's empowerment and a post-pandemic creative economy. *West Science Journal Economic and Entrepreneurship*, 1(8), 433–442. <https://doi.org/10.58812/wsjee.v1i03.156>

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی

- reading strategies in English class during the COVID-19 pandemic. *Sustainability*, 13, 5842. <https://doi.org/10.3390/su13115842>
- Tolonen, R. (2023). *Empowering women and girls: An integrative literature review*. United Nations Department of Economic and Social Affairs (DESA). Achieving sustainable development through ICTs. <https://sdgs.un.org/goals>
- United Nations Department of Economic and Social Affairs (DESA). (2023). *Achieving sustainable development through ICTs*. <https://sdgs.un.org/goals>
- Vithanagama, R. (2016). *Women's economic empowerment: A literature review*. Horizon Printing (Pvt.) Ltd., Pannipitiya, Sri Lanka. <http://hdl.handle.net/10625/56182>
- Wijaya, T. X. R., & Prihatini, E. S. (2023). Women's share as leaders in Indonesian digital and technology-savvy SOEs. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 426, p. 02153). EDP Sciences. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202342602153>
- Yaseenzai, F., Ahad, A., & Akhtar, Z. (2024). Women empowerment through higher education. *Bulletin of Business and Economics*, 13(1), 294-296. <https://doi.org/10.61506/01.00205>

© 2025 Alzahra University, Tehran, Iran. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0 license) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

نویسندگان

mmohammadi48@shirazu.ac.ir

دکتر مهدی محمدی

استاد گروه مدیریت و برنامه‌ریزی آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. حوزه پژوهشی مورد علاقه آموزش مهندسی، یادگیری الکترونیکی، آموزش عالی و توسعه پایدار، برنامه درسی در آموزش عالی.

farzanedeimehkarhaghi@gmail.com

فرزانه دیمه کار حقیقی

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی